

РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА
МИНИСТЕРСТВО ЗА
ТРУД И СОЦИЈАЛНА ПОЛИТИКА

ПРИРАЧНИК ЗА

РОДОВО ОДГОВОРНО БУЏЕТИРАЊЕ ЗА АДМИНИСТРАЦИЈАТА НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Република Македонија
МИНИСТЕРСТВО ЗА ТРУД И СОЦИЈАЛНА ПОЛИТИКА

Прирачник за родово одговорно
буџетирање за администрацијата
на Република Македонија

Скопје, 2013

Austrian
Development Cooperation

Оваа публикација е изработена во рамки на регионалниот проект "Промовирање на родово одговорни политики во Југоисточна Европа,, (2011-2013) на Телото на Обединетите нации за Родова рамноправност и Зајакнување на жените (UN Women). Проектот е финансиски поддржан од UN Women и Австриската Развојна Соработка (ADC).

Ставовите и мислењата изразени во оваа публикација се на авторите и нужно не ги одразуваат официјалните позиции на ADC, UN Women, Обединетите нации или некоја од придружните организации.

СОДРЖИНА

I. ВОВЕД	3
II. ИДЕЈАТА ЗА РОДОВО БУЏЕТИРАЊЕ	7
Зошто родово буџетирање	7
Што е родово одговорно буџетирање	8
Што не е родово одговорно буџетирање	10
Чија грижа е родовото буџетирање	11
Кој е вклучен во процесот на родово одговорно буџетирање	12
Фактори кој влијаат на квалитетот на родовото буџетирање	14
III. БУЏЕТОТ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА И СТРАТЕШКИТЕ ПЛАНОВИ	15
Буџетот на РМ	15
Процес на донесување на буџетот	18
Корелација на стратешките планови и буџетот	19
IV. ВЛЕЗНИ ТОЧКИ ЗА ЗАПОЧНУВАЊЕ НА ПРОЦЕСОТ НА РОДОВО ОДГОВОРНО БУЏЕТИРАЊЕ	21
Владини програми, приоритети и стратешки цели	21
Стратешки планови, Предлог план на програмите за развој и Буџетскиот циркулар	23
V. МЕТОДИ И АЛАТКИ ЗА РОДОВО ОДГОВОРНО БУЏЕТИРАЊЕ	27
<i>Алатки за родово буџетска анализа</i>	28
1. Родово сензитивна проценка на политиките	28
2. Родово-разделена проценка на корисниците	30
3. Родово разделена анализа на јавните расходи	31
4. Родово разделена анализа на јавните приходи	32

5. Родово разделена анализа на буџетот од аспект на користење на времето	34
6. Формулирање на рамка на родово-сензитивна среднорочна економска политика	36

Како до родово одговорни политики, стратегии и буџетите – пристап во пет чекори 38

1. Анализа на состојбите во однос на жените и мажите во дадениот сектор	39
2. Анализа на политиката програмата и нејзиното влијание кон родовите прашања	40
3. Анализа на буџетските алокации	42
4. Следење на трошењето и обезбедување на услуги	43
5. Анализа на резултати	44

АНЕКСИ

Анекс 1 Буџетски циркулар, образец А1 и А 2	45
Анекс 2 Законска основа за родово одговорно буџетирање	49
Анекс 3 Поимник	53

БИБЛИОГРАФИЈА

58

ПРИРАЧНИК ЗА РОДОВО ОДГОВОРНО БУЏЕТИРАЊЕ ЗА АДМИНИСТРАЦИЈАТА НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

ВОВЕД

Министерството за труд и социјална политика ги продолжува своите заложби за постојано унапредување на политиките на родовата рамноправност. Усвојувањето на Стратегија за воведување на родово одговорно буџетирање во Република Македонија 2012-2017; Родово-буџетска анализа на активните политики на вработување и социјалната заштита и овој прирачник пред вас, се само дел од иницијативите на Владата насочени подобрување на политиките за унапредување на родовата рамноправност.

Свесни дека вклучувањето на родовата перспектива во националниот буџет е процес чија примена бара време, важноста за негово укажување е значајна сама по себе од повеќе причини: да ги поттикеме сите релевантни актери кога размислуваат за буџетите и за економските политики своите одлуки да ги темелат на анализи кои ги препознаваат социјалните и економските диспаритети кој постојат во општеството; да го препознат различното влијание на политиките на мажите и жените и на различни социјални групи во општеството; да поттикнеме поголема одговорност на сите кој учествуваат во процесот на креирање и имплементација на политиките и да отвориме за нивно надминување во интерес на подобар и поквалитетен живот за сите граѓани.

Токму од овие причини, воведувањето на родовиот концепт, во овој прирачник е дадено во светло на процесот на стратешкото планирање и отсликувањето на приоритетите во буџетот како еден од клучните начини за вклучување на родовите перспективи во креирањето и имплементацијата на јавните политики проследени со буџетски средства.

Прирачникот е наменет за државните службеници и воопшто администрацијата кој има една од клучните улоги во преземање

на натамошни чекори за примена на принципите на родовата еднаквост во имплементација на програмите и политиките на Владата.

Се надеваме дека овие клучни точки, претставени низ низа чекори и најчесто користените аналитички методи и алатки, ќе им послужат на вработените во администрацијата родово да ги сензибилизираат своите планови и буџети. Тоа би резултирало со прераспределба на ресурсите, онаму каде што е неопходно, со цел да се промовира родовата еднаквост и да се зголеми ефикасноста на владините политики.

Воедно ја користиме оваа можност да се заблагодариме на UN Women – Телото на Обединетите Нации за Родова рамноправност и Зајакнување на жените кој даде целосна и несебична поддршка во реализација на сите овие активности.

Министерство за труд и социјална политика

Сектор за еднакви можности

ИДЕЈАТА ЗА РОДОВО БУЏЕТИРАЊЕ

Зошто родово одговорно буџетирање ?

Претпоставката дека националните буџети се родово неутрални и во основата на самиот процес на буџетирање нема нееднаквости, а придобивките за мажите и жените се еднакви, се едни од причините зошто теоретичарите и практичарите ја иницираат идејата за родовото буџетирање. Имено, ваквото видување на економските политики и буџети, не ги зема предвид различните улоги на мажите и жените во општеството, нивните можности и потреби и не препознава дека политиките преточени во монетарни термини можат да ги поттикнат и да ги продлабочат постоечките нееднаквости.

Целите на воведување на родовата перспектива во буџетите е да обезбеди дека буџетите и економските политики се темелат на анализи кој ги препознаваат социјалните и економските нееднаквости и работат на нивно надминување во интерес на заедница.

Токму затоа и идејата за родовиот концепт лежи и во теориите за економски раст, развојот на современите држави како и во индексите за квалитет на животот, кои се повеќе индикатор за потенцијалот на една држава да се справи со предизвиците на новото време.

Сам по себе, родовиот концепт помага да ги разбереме различните потреби, интереси и приоритети на мажите и жените од различни возрастни групи, етнички заедници и места на живеење, во економската, политичката и социјалната сфера во општеството за да влијаеме во насока на менување на традиционалните улоги и статусот на мажите и жените.

Сепак нерамноправноста, во било која смисла, има и директно неповолно влијание врз генералниот развој на заедницата т.е. цената на нееднаквоста е помал раст и пониска ефикасност.

Немањето можности или намалените можности за одредена група значи дека највредното богатство на државата – нејзиниот народ – не се користи во потполност¹. Со искористувањето на целосниот потенцијал и поголемото учество на народот во економскиот, социјалниот и културниот живот, се обезбедува динамичност, иновативност и прилагодливост, а во време на секојдневни промени, тие се најзначајните карактеристики на современа и развиена држава. Затоа, развиените земји се сметаат за земји на можности и висок квалитет на живот каде секој може да го искористи својот потенцијал и да придонесе во напредокот на било која сфера.

Со родовото буџетирање, исто така се укажува на вредноста на неплатениот женски труд и нивните активностите (грижата за семејството, згрижувањето и негата на болни и немоќни членови на семејството т.н. економија на грижа и нега), кои треба да се набљудуваат како суштествен фактор при креирањето и спроведувањето на политиките.

Што е родово одговорно буџетирање ?

Родовото буџетирање е една од мерките со која може да се влијае за надминување на родовата нерамноправност.

Според Советот на Европа, родово одговорно буџетирање е „воведување на принципот на родовата рамноправност во буџетските процеси. Тоа подразбира родово заснована проценка на буџетот, вклучување на родовата перспектива на сите нивоа на буџетскиот процес и реструктурирање на приходите и расходите со цел унапредување на родовата рамноправност“.²

Станува збор за процес низ кој се преиспитуваат јавните буџети со цел да се оцени дали и колку ја вклучуваат и/или

¹ „The Price of Inequality“ –Joseph Stiglitz, колумна за Project Syndicate, 5 јуни 2012, <http://www.project-syndicate.org/commentary/the-price-of-inequality>

² Gender Budgeting - Final report of the Group of specialist on gender budgeting (EG-SGB),(Совет на Европа, Стразбур 2005)

придонесуваат за еднаквоста меѓу мажите и жените, како би се предложиле промени во насока на постигнување родова еднаквост.

Имајќи предвид фактот дека секоја јавна политика треба да е соодветно отсликана и во буџетот, всушност се преиспитува колку јавните политики се родово одговорни и во колкава мера начелните определби за родова рамноправност се проследени со алокација на соодветни буџетски средства. На овој начин се анализираат распределените расходи и нивното влијание врз општествената и економската положба на жените и мажите. При тоа се укажува на потенцијалните места коишто можат да бидат причина за нерамноправност и каде што е неопходно, се врши прераспределба на ресурсите со цел да се оствари рамноправноста.

Но, при распределбата на ресурсите мора да се внимава на фактот дека мажите и жените имаат различни потреби и интереси кои произлегуваат од различните улоги што мажите и жените, девојчињата и момчињата ги имаат во општеството. Од тие причини, неопходно е да се препознае дека постигнувањето на поголема родова рамноправност и справување со постојаните нееднаквости, многу често, значи да се работи различно со жените и мажите, да се препознаат различните пречки со кои тие се соочуваат, но и различните потреби, приоритети и аспирации.

Оттука, родовото буџетирање не е ограничено само на областа од социјалната политика туку концептот на родовото буџетирање е составен дел од секој буџетски расход. Родов сегмент имаат инфраструктурните проекти, проектите за заштита на животната средина, политиките за економски, образовен културен и спортски развој итн.

Пример за родово одговорно буџетирање

Определба на Владата е да се поттикнува спортот кај младите за постигнување спортски резултати. Како една од активностите е да се изградат спортски сали, фудбалски игралишта и базени. Оваа мерка е инфраструктурен проект, а воедно е поврзана и со културен т.е. спортски развој.

Како оваа мерка има родово димензија?. Наједноставно тоа може да се види во следните прашања:

- *Кој е процентот на застапеност на мажите и жените во местото каде ќе се гради салата, како потенцијални корисници на салата?*
- *Дали спортовите кои ќе бидат застапени се повеќе посетувани од мажи или жени?*
- *Кој се ефектите и влијанието од овој проект, дали изградбата на спортски сали и фудбалски игралишта ќе ја оствари целта и подеднакво ќе го поттикне спортот и кај мажите и кај жените?*

Крајната цел на родовото буџетирање е создавање буџет во кој е интегриран родовиот концепт, односно прибирање приходи и креирање планови за јавно трошење во кои се рефлектира еднаквата дистрибуција на ресурсите.

Што не е родово буџетирање?

При спроведувањето на концептот на родовото буџетирање многу лесно може да се дојде до сосема погрешен краен резултат кој ќе има негативен ефект за промовирањето на родовата рамноправност како и за неефикасност на политиките и буџетските расходи.

Следниот преглед укажува на некои од активности кои не се сосема компатибилни со спроведување на родовото буџетирање, на начин на кој се објаснети во прирачникот.

Сепак, тоа не ја исклучува можноста овие активности да се случуваат независно од процесот на родовото буџетирање.

Активност	Причина
Формирање паралелни фондови за жени	Стимулира поделеност на програмите, што е неадекватно трошење, затоа што се губи кохезијата на политиките.
Издвојување еднакви средства за мажите и жените	Мажите и жените немаат еднакви потреби. Издвојувањето треба да биде соодветно на потребите од случај до случај, со крајна цел еднакви можности.
Издвојување средства под одреден „клуч“	Издвоените средства не ги одразуваат директно потребите. Различни околности влијаат во секоја состојба.
Фаворизирање на жените	Спротивно на родовиот концепт кој треба да стимулира рамноправност и еднакви можности и за мажите и за жените.

Чија грижа е родовото буџетирање

Правната основа³ која ја гарантира родовата рамноправност сама по себе претставува доволен предуслов за родово одговорно буџетирање и за вклучување на родовите перспективи во владините програми и приоритети. Сепак, бидејќи се работи за комплексен процес, каде квалитетот на вклучените програми и иницијативи зависат од повеќе различни групи кои треба да се инволвираат, генерално грижата за остварувањето на родовата рамноправност треба да биде на

³Закон за еднакви можности на мажите и жените, Службен весник на РМ бр.6/2012

сите кои креираат политики, бидејќи сите политики влијаат во областите на секојдневниот живот, како на жените така и на мажите. Во прва линија тоа се државните службеници и Министерите, а понатаму сите оние кои се на некој начин вклучени или засегнати од овие политики.

Кој е вклучен во процесот на родово одговорно буџетирање

Актери на процесот на родово одговорно буџетирање се истите државни службеници, министрите, градоначалниците, пратениците, советниците во локалната самоуправа, координаторите за еднакви можности на мажите и жените итн, кои се директно или индиректно вклучени во процесот на донесување на буџетот и стратешките планови. Тоа значи дека донесувањето на буџетот и родовото буџетирање подразбира ист процес, со малку поинаков аспект на поставувањето на приоритетите, програмите и индикаторите. Затоа примарни учесници во родовото буџетирање се:

- **Државните службеници** во органите на државната управа и во единиците на локалната самоуправа кои при изготвувањето на стратешките планови и буџетите во својот ресор треба да водат сметка за интересите и на мажите и на жените според нивните специфични потреби. Интересите и приоритетите треба да се внесени во програмите и индикаторите на стратешките планови како и во програмите и потпрограмите на буџетот;
- **Владата** која треба да изрази јасна политичка волја и заложба, да го прифати и брани родовиот пристап при изработка и усвојување на буџетот
- **Пратениците** кои треба да ги препознаат родовите сегменти во буџетот и да се трудат да ги внесат доколку ги нема на седниците на соодветните собраниски комисији. За време на разгледувањето на буџетските ставки тие може да ги прашаат креаторите на политиките во институциите, на кој начин нивните програми ќе имаат

влијание на мажите и жените и да препорачаат вклучување на родова перспектива. Истовремено, тие може да побараат и да го поттикнат Министерот за финансии да подготви подлабока студија и образложение за ефектите и влијанието на приходите и трошоците од буџетот на различните категории групи (мажи и жени), особено за клучните ставки од буџетот.

- **Градоначалниците** кои треба да се заложат за инкорпорирање на родовиот концепт при подготовката на буџетот на единицата на локалната самоуправа
- **Советниците во Советот на локалната самоуправа**, треба да знаат да го препознаат и да го инкорпорираат родовиот аспект во буџетските политики на локалната самоуправа во фазата на подготовка на буџетот на општината, и за време на седниците на комисиите при Советот да го бранат концептот и да се залагаат родовата перспектива да биде дел од буџетот кој ќе биде доставен на усвојување.
- **Координаторите за еднакви можности на мажите и жените во централната власт и во единиците на локалната самоуправа**, кои со својата стручност од областа на еднаквите можности треба да им дадат насоки и да им помогнат на институциите во процесот на подготовка на политиките, програмите и буџетите.

Едновремено, неопходно е вклучување и на сите засегнати граѓански организации, политички партии и други неформални групи со своите аспекти, како и од причина што некои од статистичките податоци кои ни се потребни за креирањето на приоритетите, програмите и индикаторите не секогаш се достапни. Затоа, за да може родовото буџетирање да ги одразува реалните потреби, вклученоста на овие организации, кои најдобро ја познаваат соодветната област и непосредно работат и со социјално исклучени и маргинализирани групи на граѓани е неопходна.

Воедно нивната улога во следењето на конзистентноста на политиките на Владата и институциите е од исклучителна важност во градење на одговорни и отчетни институци.

Фактори кои влијаат на квалитетот на родовото буџетирање

Иако во суштина за концептот на родово одговорно буџетирање треба да е развиена свест за негова доброволна имплементација, постојат и одредени аспекти кои треба да се присутни за што попрецизно креирање на програмите и индикаторите. Исклучително значајно е присуството на следните чинители за родовите прашања да станат интегрален дел од политиките на државата:

- Постоене на политичка волја за постигнување на рамноправноста меѓу мажите и жените на сите нивоа во јавниот живот.
- Постоене на родово-разделени статистички податоци заради обезбедување на оперативни индикатори врз чија основа би можело да се измери дејствувањето и ефикасноста на политиката на јавните буџети врз мажите и жените.
- Постоене и земање предвид на родово аналитички истражувања/студии во кои се идентификуваат родовите разлики и постоењето на случаи на родова нееднаквост;
- Поголема застапеност на жените во телата и процесите на донесување одлуки на сите нивоа во општествениот и политичкиот живот;
- Постоене на силни и подготвени национални структури и механизми кои ќе вршат мониторинг и ќе се залагаат за примена на овие стратегии;
- Слободен пристап до информациите од јавен карактер

Отсуството на овие фактори не значи дека родовото буџетирање е невозможно да се изведе. Напротив, самиот процес налага најпрво да се почне со анализата на програмите и индикаторите од родов аспект, која анализа треба да покаже кои други информации, процеси и промени треба да се

направат за да се добие квалитетен родово сензитивен буџет. Методите и алатките кои се претставени понатаму во прирачникот ги покренуваат овие промени, кои се меѓудругото и целите на овој прирачник.

БУЏЕТОТ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА И СТРАТЕШКИТЕ ПЛАНОВИ

Буџетот на РМ

Накратко, буџетот е план на јавните приходи и расходи. Ако јавните приходи покажуваат од каде владата планира да ги финансира своите активности, јавните расходи покажуваат на што ќе се потрошат парите. Оттаму, буџетот ги рефлектира приоритетите и политиките на една влада.

Буџетот на РМ се состои од *општ, посебен и развоен дел*.

Општиот дел ги содржи вкупните приходи и другите приливи и вкупните расходи и другите одливи на буџетот за фискалната година, како и глобални проекции на приходите, приливите, расходите и одливите за наредните две години и други податоци.

Посебниот дел содржи план на одобрените средства на буџетските корисници и фондовите по програми, потпрограми и ставки за фискалната година.

Развојниот дел ги содржи плановите на програмите за развој на буџетските корисници кои се однесуваат на среднорочни проекции на одобрени средства. Притоа, да одбележиме дека планот за програмите за развој се ревидираат секоја година.

За целите на родовото планирање, исклучително важно е да се нагласи структурата на расходите, според нивната намена и извори.

- Според **економската класификација** (едногодишна проекција) - тие се поделени на *Тековни расходи*: плати и надоместоци на вработените во јавната

администрација, материјални расходи за купување материјали, мебел и слично потребни за работење на администрацијата, стоки и услуги, резерви и недефинирани расходи, тековни трансфери до вонбуџетските фондови единици на локалната самоуправа, каматни плаќања субвенции и социјални бенефиции; *Капитални расходи*: изградба на згради, купување опрема, изградба на инфраструктура, расходи за истражување и развој; *Други расходи*: Отплата на главница кон резидентни кредитори, домашни институции и други нивоа на власт.

- Според **буџетските корисници** (едногодишна проекција) – расходите се поделени според секоја институција посебно и институција во состав (единка на буџетски корисник)
- Расходи според **функционална класификација** (едногодишна проекција)- преставени се расходите според намената (образование, социјална заштита, земјоделство) и обезбедува информации за распределбата по сектори.
- Расходи според **владини програми и капитални проекти** (тригодишна проекција)

Класификацијата со владините програми и проекти е исклучително значајна за родово одговорно буџетирање, особено делот каде **дескриптивно** се објаснуваат расходите за секоја од овие буџетски алокации. Таа е воведена од 2009 година и на некој начин го прави еден дел од буџетот програмски, во споредба со досегашниот линиски.

Буџетот на Република Македонија – Линиски или програмски

Согласно моменталната структурата на буџетот на Република Македонија, истиот неможе да се каже дека е целосно линиски буџет или програмски ориентиран. Во својата структура опфаќа елементи и од двата вида. Буџетската процедура предвидува буџетирање по програми. Активностите кои се опфатени со програмите се дефинираат во тригодишни Стратешки планови кои ги изработуваат буџетските корисници. Стратешкото планирање предвидува дефинирање на индикатори за ниво на секоја програма/проект и нивни компоненти. Овие карактеристики на буџетот наведуваат на програмски ориентиран буџет. Меѓутоа, во рамките на секоја програма, трошоците се планираат на расходни ставки. Имајќи го во предвид фактот дека дел од буџетските корисници во своите буџети имаат предвидено само една програма во која се опфатени сите активности значи дека и трошоците се планираат групно по расходни ставки, што пак претставува линеарно буџетирање.

За постигнување на целосно програмско буџетирање потребно е:

- Акцентот да се стави не на расходите, туку на програмите
- Расходи по програми и активности, а не по категорија на трошоци
- Да се претстави вкупно потрошеното и нивоата на остварување
- Да се даде наративен приказ на програмата, да се утврдат мерила на оствареното и да се водат статистички податоци
- Поставените цели да се остваруваат

Покрај идентификуваните недостатоци, Република Македонија е на вистински пат кон воведување на целосно програмско буџетирање. Како поткрепа на ова тврдење е фактот дека документацијата која се користи при програмско буџетирање треба да одговори на следниве прашања:

- Зошто постои буџетскиот корисник – целта и мисијата
- Кои резултати настојува да ги оствари буџетскиот корисник – стратешките цели
- Што прави буџетскиот корисник за постигнување на резултатите – програмите и оперативните цели
- Колку тоа чини – средствата кои му се потребни на буџетскиот корисник да ги оствари своите цели поделени по програми и економска категорија
- Како се мерат резултатите на она што се спроведува – индикатори за мерење на оствареното
- Кој е одговорен за програмата – одговорно лице

Анализирајќи ја документацијата која се доставува во прилог на Буџетските циркулари, може слободно да се заклучи дека истата, помалку или повеќе, дава одговор на повеќето од овие прашања.

Процес на донесување на буџетот

Основа за подготвување на буџетите се:

- Стратешките приоритети на Владата на РМ
- Фискалната стратегија
- Предлог буџетските барања од буџетските корисници
- Предлог Стратешките планови на буџетските корисници и буџетската политика
- Приоритетите на општините.

Владата на Р.М. ги утврдува стратешките приоритети за следната година, најдоцна до 15 април во тековната година. *Стратешките приоритети* како збир на цели и иницијативи, буџетските корисници на централната власт и фондовите, задолжително ги вклучуваат во своите буџети преку владини програми и потпрограми.

Врз основа на усвоената *Фискална стратегија* и утврдените максимални износи на одобрени средства Министерството за финансии најдоцна до 15 јуни, до буџетските корисници на централната власт и фондовите, доставува инструкции во форма на Буџетски циркулар заради доставување на барање на изготвување на предлог буџетот. Циркуларот ги содржи следниве елементи за изготвување предлог на буџетот: проекција на макроекономските агрегати содржани во усвоената Фискална стратегија; утврдени стратешки приоритети на владата на РМ со предлог на тековни програми и потпрограми на владата; максимални износи на одобрени средства по буџетски корисници утврдени од владата на РМ; упатства и насоки за подготвување на предлог на буџетските барања, планот на програмите за развој и планот на систематизирани и пополнети работни места и други потребни информации.

Предлозите на буџетските барања (изготвени согласно елементите наведени во циркуларот) ги доставуваат до

Министерството за финансии најдоцна до 1 септември во тековната година.

Министерството за финансии ги обработува барањата и го доставува предлог буџетот за усвојување до Владата на РМ. По усвојувањето од владата истиот се доставува за усвојување до Собранието според динамиката дадена подолу.

Шематски приказ на подготовка на буџетот

Активност	Краен рок
Стратешки приоритети на Влада	до 15 април
Проекција на макроекономски агрегати (Фискална стратегија)	до 15 април
Буџетски циркулар	до 15 јуни
Предлог буџетско барање	до 1 септември
ВРМ го усвојува буџетот	до 1 ноември
ВРМ доставува предлог-буџет до Собранието	до 15 ноември
Собранието го носи буџетот	до 31 декември

Корелација на стратешките планови и буџетот

По донесувањето на Одлуката за стратешките приоритети и усвојувањето на фискалната стратегија, министерствата и другите органи на државната администрација започнуваат со подготвувањето на нацрт - стратешки планови.

Стратешките планови се изработуваат во тековната година, во периодот мај-август, а се однесуваат за наредните три години. Тие ги содржат целите и задачите на организационите единици и на буџетскиот корисник во целина, активностите за остварување на тие цели, како и ефектите и резултатите на истите. Изготвени во согласност со стратешките приоритети на Владата на РМ, а од аспект на интегралниот систем на планирање и буџетирање, Стратешкиот план е придружен документ на буџетските барања.

Последниот дел на Стратешките планови е Планот за спроведување во кој се наведени програмите кои ќе ги спроведува буџетскиот корисник претставени преку очекуваните резултати, активностите кои ќе се спроведуваат, индикаторите со кои ќе се мери реализацијата, потребните човечки и финансиски ресурси за остварување на истите, носителите на активностите и роковите за нивно извршување.

Во Планот за спроведување, покажана е поврзаноста на програмите со стратешките приоритети и цели на Владата на РМ и со тие на буџетскиот корисник, како и целите, резултатите и показателите за успешност на програмата и на која буџетска програма припаѓаат. Во Планот се вградени програмите, потпрограмите и проектите во функција на остварување на владините стратешки приоритети. Плановите на програмите за развој се исто така дел од Стратешките планови.

ВЛЕЗНИ ТОЧКИ ЗА ЗАПОЧНУВАЊЕ НА ПРОЦЕСОТ НА РОДОВО ОДГОВОРНО БУЏЕТИРАЊЕ

Имајќи ја предвид сегашната структура на буџетот и стратешките планови, постојат повеќе можности за внесување на родово одговорното буџетирање.

Следните документи се идентификувани како влезните точки:

- Стратешките планови;
- Предлог програмите на проекти за развој и;
- Буџетскиот циркулар, како основни документи; и
- Владините програми, буџетските програми, стратешки приоритети и цели како стратешки определби на Владата.

Владини програми, приоритети и стратешки цели

Кога станува збор за вклучување на активности поврзани со вклучување на родовата перспектива во општествените текови кои би биле финансирани преку Буџетот на РМ, анализата треба да започне со разгледување на Владините програми и стратешки приоритети, бидејќи како што веќе е напоменато тоа е првиот чекор кон дефинирање на активностите финансирани преку Буџетот на РМ. Владините програми во различни сектори различно влијаат врз мажите и жените, врз нивната економска моќ и животен стандард.

Пример:

Родово несензитивни

Владина програма – Мерки за зголемување на вработувањето и животниот стандард,

Приоритет - Зголемување на економскиот раст и конкурентноста на трајна основа, повисока стапка на вработеност, пораст на животниот стандард и квалитет на живеење

Стратешка цел – Спроведување на активни политики за вработување со кои се делува врз знаењето и квалификациите на понудата на работна сила.

Родово сензитивни

Владина програма: Мерки за зголемување на вработувањето и животниот стандард на мажите и жените;

Приоритет: Зголемување на економскиот раст и конкурентноста на трајна основа, повисока стапка на вработеност на мажите и жените, пораст на животниот стандард и квалитет на живеење на мажите и жените, момчињата и девојчињата;

Стратешка цел: Спроведување на активни политики за вработување на мажите и жените, со кои се делува врз знаењето и квалификациите на понудата на работна сила;

Забелешка: Препознатливоста на различни категории корисници, во овој случај преку додавање на зборовите “жени и мажи” е првиот чекор кон интегрирање на родовата перспектива. Ова е само насока која треба да не потсети, дека политиките на вработување треба да бидат прилагодени на анализата на состојбите на мажите и жените на пазарот на труд, а индикаторите да бидат дефинирани на начинк на кои ќе ги мерат резултатите, ефектите и влијанието на интервенцијата на мажите и жените. Така ако со предвидените мерки очекуваме да опфатиме 40% жени, веднаш се поставува прашањето кои жени ни се целна група: малди, жени од етничките заедници (и повторно од кои етнички заедници) од урбана или рурална средина итн. Зошто? Доколку ги препознаеме разликите кој постојат помеѓу различните категории корисници, под влијание на политичките, социјалните, психолошките и дурги фактори, ќе можеме да ги прилагодиме нашите интервенции и активности на начин кој ќе обезбеди најдобар успех во реализацијата на интервенциите.

Вака дефинираните програми, стратешки приоритети и цели на Владата на РМ ќе придонесат кон дефинирање и на конкретни активности (проекти) по буџетски корисник кои ќе бидат родово сензитивни и ќе бидат прилагодени на потребите на граѓаните.

Приоритетите ги изразуваат општите резултатите кои треба да се постигнат во среден и долг рок. Внесувањето и изразувањето на родовата компонента како дел од општиот резултат кај конкретен приоритет е пожелно, со тоа што кај стратешките цели родовата компонента би била разработена преку конкретни, специфични, реални резултати со утврдена временска рамка. На јасно утврдени цели и индикатори, втемелени на сеопфатна анализа, ќе биде полесно да се алоцират соодветни буџетски средства и да се следи степенот на нивна реализација.

Стратешките планови, Предлог на план на програмите за развој и Буџетскиот циркулар.

Во процесот на стратешко планирање буџетските корисници треба да ги идентификуваат проектите, односно активностите од нивна надлежност кои имаат допир со вклучувањето на родовата перспектива во општествените текови. Кога еднаш овие активности ќе бидат идентификувани, истите треба да бидат забележани во Стратешките планови, Планот на програмите за развој и Буџетскиот циркулар.

Во овие документи задолжително треба да се дефинираат **родово сензитивни активности и индикатори**, преку кои ќе се мерат резултатите од спроведените активности. Родово сензитивните индикатори треба да се разделени според: пол, етничка припадност, старост, образование, место на живеење и слично. Со ваквото дефинирање на активностите и индикаторите ќе се овозможи поблиску следење на ефектите од истите преку следење и анализа на родово сензитивни индикатори кои би биле дефинирани при креирање на Стратешките планови, Планот на програмите за развој и Предлог буџетските барања.

Што е родово сензитивен индикатор

Постојат четири критериуми по кој може да се одреди дали некој индикатор е родово сензитивен:

1. Ако е распределен според полот. Пример: процент/број на мажи спортисти и жени спортисти
2. Ако директно е насочен кон мажите или жените. Пример: Процент на жени со раководна позиција во државната администрација од вкупниот број раководители
3. Ако во поширок контекст имплицира на одредена релевантност за жените и мажите. Пример: Број и процент на жртви на семејно насилство (Индикаторот имплицира на број на жени, бидејќи во најголем број случаи тие се жртвите на семејното насилство)
4. Индикаторот е избран од жени (мажи). Пример: број на жени што биле информирани за проектот на министерството што нив ги засега. (Овој индикатор не мора да се однесува на жените или мажите воопшто. Со самото тоа што е избран од мажите или жените, за него има интерес од нивна страна и е релевантен).

Идентификацијата на родово сензитивните проекти/активности и индикатори во **Стратешките планови** најсоодветно е да се додаде во Планот на спроведување, односно во делот “Очекувани резултати (компоненти) на програмата” каде се листаат планираните проекти и активности кои буџетските корисници планираат да ги остварат во наредниот период, како и индикаторите според кои ќе се мери нивното остварување.

Што се однесува до **Планот на програми за развој**, делот каде се опишуваат целите на развојната програма е најсоодветен да се искористи за објаснување дали и како програмата ќе придонесе кон вклучување на родовите аспекти во

општествените текови. Доколку проектот во себе содржи родова компонента задолжително во делот на индикаторите да се дефинираат и родово сензитивни индикатори.

Во **буџетскиот циркулар⁴**, обрасците А2 и А3, а особено обрасците В1 и В2 имаат значење кон програмски ориентирано буџетирање. Овие обрасци ја дефинираат програмската класификација на Буџетот и во нив се опишуваат програмите на буџетските корисници (образец А2), владините програми (образец А3) и развојните проекти (образец В1 и В2). **Буџетскиот образец налага и идентификување на аутпут индикатори преку кој Буџетските корисници треба да го идентификуваат родовиот аспект во овие обрасци, како и за истите задолжително да дефинираат родово сензитивни индикатори кои се полово разделени со цел да овозможат мерење на ефективноста и влијанието на програмите врз мажите и жените.**

Сепак, родовото буџетирање е процес кој не застанува со идентификувањето на влезните точки. Исклучително значајно е да се искористат влезните точки за да се интегрира концептот на родово одговорно буџетирање. Затоа неопходно е да се продолжи со развој на капацитетите во рамките на администрацијата за негова примена. Претставените алатки во следното поглавје даваат јасна слика за чекорите кои треба да бидат преземени и аспектите на кои треба да се внимава при буџетската анализа со цел креирањето на родово одговорен буџет. Истите треба да придонесат во градењето на административниот капацитет за родово одговорно буџетирање и да придонесат во институционалната надградба во поглед на подобрување на системот на прибирање податоци, воспоставување на меѓусекторска и меѓуминистерска соработка, зголемување на свеста за значењето и придобивките од родовата анализа и воопшто за вклучувањето на родот во општествените текови.

⁴Пример за буџетски циркулар, прилог 2

Влезни точки за спроведување на концептот на родово одговорно буџетирање во процесот на стратешко планирање и изработка на Буџетот на Република Македонија

Формулирање родово сензитивни индикатори и цели

Стратешки приоритети и цели на Владата на Република Македонија

Програми за поттикнување на родова еднаквост, родово сензитивни индикатори и цели

Стратешки планови на институциите

Буџетски циркулар

Образец А2
Детални информации за буџетските програми кај буџетските корисници

Во делот на аутпут индикаторот потребно е тој да биде родово сензитивен

Образец А3
Детални информации за владините програми кај буџетските корисници

Во описот на владината програма и дизајнирање на активностите за нејзино исполнување треба да се вгради родовиот аспект. Исто така индикаторот треба да биде родово сензитивен.

План на програми за развој
Образец В1

Треба да се објасни како развојната програма ќе влијае на вклучување на родовиот аспект во општествените текови т.е. како се промовира родовата рамноправност

План на програми за развој - ИПА
Образец В2

Треба да се објасни како развојната програма ќе влијае на вклучување на родовиот аспект во општествените текови т.е. како се промовира родовата рамноправност

РОДОВО ОДГОВОРЕН БУЏЕТ

МЕТОДИ И АЛАТКИ ЗА РОДОВО БУЏЕТИРАЊЕ

По утврдувањето на влезните точки за родово одговорно буџетирање во процесот на креирањето на буџетот и стратешките приоритети и планови на Владата, во ова поглавје презентирани се најдобрите досегашни практики и алатки во примената на родово буџетските анализи и родовото буџетирање.

Бидејќи овој прирачник првенствено е наменет за државните службеници, овие алатки ги скицираат чекорите како државните службеници можат да работат на родово одговорното буџетирање. Секако дека истите алатки можат да се искористат и од сите други актери во процесот на родово одговорно буџетирање кои веќе ги идентификувавме погоре во прирачникот.

При изработката на буџетите, генерално се формулираат три нивоа на одлуки:

- Дали дефицитот или суфицитот е во граници според макрекономската политика
- Дали структурата на приходите и расходите е соодветна
- Дали јавниот сектор го овозможува бараното ниво и вид на услуги на претпријатијата, граѓаните и заедниците.

Алатките кои се подолу претставени овоизможуваат интегрирање на родово одговорното буџетирање во сите три нивоа. Тие можат да бидат користени засебно или во комбинација, во зависност од конкретниот случај и обезбедуваат порамномерна дистрибуција на ефектите и придобивките за мажите и жените од Владините политики.

АЛАТКИ ЗА РОДОВО ОДГОВОРНА БУЏЕТСКА АНАЛИЗА

Родово буџетската анализа, како чекор кон родовото буџетирање, може да се врши на различни начини, при тоа користејќи различни аналитички модели или алатки, како на расходната, така и на приходната страна од буџетот.

Во овој дел се прикажани шесте најчести алатки (инструменти) со кои може да се врши родова анализа на буџетите. Заради поедноставување, секоја алатка започнува со клучно прашање, а потоа е даден описот на алатката и пример за нејзина примена.

Сепак, клучното прашање на родово сензитивната анализа на буџетот е дали средствата стигнуваат до оние на кои им се потребни и наменети. Во истата насока, дали владината економска политика и инструменти ја намалуваат или зголемуваат родовата нееднаквост.

1. Родово сензитивна проценка на политика

Клучно прашање: Во колкава мера министерствата, експлицитно или имплицитно, обрнуваат внимание на родовите прашања? Дали притоа нивната политика и средства со кои располагаат влијаат врз намалувањето односно зголемувањето на родовата нееднаквост?

Родово сензитивната анализа на буџетот започнува со претпоставката дека буџетите мора да ја следат политиката. Доколку буџетите ја следат политиката, со алатката на родово сензитивна проценка на политиката можат да се идентификуваат недостатоците и ограничувањата на самата политика, како и адекватноста на буџетските алокации. На овој начин всушност се воспоставува директна врска меѓу политиката која се спроведува и буџетските алокации. За разлика од некои други алатки овој аналитички пристап во голема мера се однесува на проценка на политиката во целина.

Сепак, со користењето на оваа алатка многу е тешко да се определи кои се поединците или групите кои биле директно опфатени или имаат корист од буџетските алокации. На пример, владините превентивни здравствени политики имаат многу широк ефект. Сепак, многу посоодветно е секоја политика, а во нејзини рамки сите стратегии и програми кои произлегуваат од неа, да се анализираат од аспект на нивното влијание врз родовите прашања (начинот на кој здравствените кампањи се однесуваат на различните здравствени потреби на жените и мажите).

Родово сензитивната проценка на политиката всушност означува анализа која ги отсликува родовите импликации на политиката во однос на:

- идентификување на директните и индиректните родови прашања;
- идентификување на буџетските алокациите поврзани со соодветната политиката и
- оценка дали политиката ќе продолжи или ќе ги промени постојните нееднакости меѓу жените и мажите (и различните групи жени и мажи) и постојните родови модели.

Во времето на земјишната реформа во Јужна Африка, понудени биле компензациони пакети и кредити за микрофинансирање за трансформацијата на сопственоста на земјата. При проценката на оваа политика од родовиот аспект, констатирани се повеќе отежнувачки фактори кои ги ставаат жените во нерамноправна положба. Така, поволноста на овие мерки за жените била попречена поради тоа што нивната достапност била до помали парцели и дополнително што жените кои се грижеле за домаќинствата, типично имале помалку расположливи финансии.

Заклучокот од анализата бил дека жените немале можност да ги искористат поволностите од оваа политика во иста мера како мажите. Одговорот на ова бил да се вклучи родовиот аспект во системот на евалуација и мониторинг при изборот на корисници како и организирање на обуки за службениците од државните институции вклучени во процесот.

2. Родово-разделена проценка на корисниците

Клучно прашање: Кои се ставовите на постојните и потенцијалните корисници во врска со тоа колку и дали соодветна владина програма или политика ги одразува нивните приоритети и потреби?

Оваа алатка овозможува да се слушне гласот на граѓаните. Преку користење на различни техники, постојните или потенцијалните корисници на определена програма се запрашани за нивните ставови дали јавните услуги ги одразуваат нивните приоритети. Овие одговори се анализираат со цел да се процени дали постојниот владин буџет е во согласност со потребите на жените и мажите. Во суштина, Дијана Елсон британски феминистички економист вели дека жените и мажите кои учествуваат во истражувањето треба да бидат запрашани „Како би го поделиле националниот буџетски колач, доколку би биле Министер за финансии“?

Податоците за родово - разделена проценка на корисниците можат да се добијат преку квантитативни истражувања (истражување на јавно мислење или истражување на ставовите) или квантитативни процеси (фокус групи, интервјуа и сл.), кои може да бидат спроведени како од владини институции, така и од граѓански организации.

Во САД во 90-тите години, како резултат на должничката криза и буџетскиот дефицит, се започнало со кретење на трошоците со намера да се намали дефицитот. При тоа кретење Меѓународната женска лига за мир и слобода направило прашалник за приоритетите на кои жените би ги алоцирале средствата, со фокус на постоечките трошења за армијата. Тоа било од причина што големи биле средствата за оваа намена, а жените биле малку застапени во армијата и не биле поврзани во договорните работи кои се извршувале за армијата.

Така воените трошоци биле споредени со социјалните трансфери со прашањето „што вие би избрале,..“ Резултатот бил да се намалат трошењата за армиски и воени цели и истите да се насочат во корист на жените. Тоа вклучувало програми и обуки за вработување на жените, кампањи против родово базирано насилство, услуги за постарите (во оваа група мнозинството биле жени).

3. Родово разделена анализа на јавните расходи

Клучно прашање: Дали јавните трошоци се од подеднаква полза за мажите и жените?

Родоворазделена анализа на јавните расходи се врши врз основа на статистичките податоци за домаќинствата, за природата на трошоците кои ги обезбедува јавниот сектор и нивното распределување на мажите и жените.

Оваа алатка може да се употреби за проценка на распределбата на владините расходи за определена програма помеѓу жените и мажите. На пример, оваа алатка може да се употреби за да се споредат трошоците на активните политики на вработување, кои беа предмет на родово-буџетска анализа⁵ и да се увиди кои биле корисниците и како се распределени средствата. Исто така може да се споредуваат трошоците во различни сфери во однос на специфични родови потреби кој се појавиле во истражувањата.

Се проценува единечниот трошок на услуга, а потоа се множи по вкупниот број корисници, пр. мажи и жени. На тој начин се пресметува вкупниот трошок за секоја категорија корисници на определена програма. На крај може да се види за кои групи корисници Владата потрошила поголем дел од средствата, а со тоа и кој имал најголема корист од соодветната програма.

Оваа алатка бара целосни квантитативни податоци за да може да се добие солидна проценка на единицата на трошок по корисник или по домаќинство.

Искуствата покажуваат дека иако секоја Влада би требало да ги процени услугите кој ги дава и да ги идентификува корисниците на своите програми. Сепак, најголем проблем претставува недостаток на статистички и родово-разделени податоци за распределбата на јавните трошоци.

Родово разделена анализа на јавните трошоцие моќна аналитичка метода, меѓутоа таа не ги зема предвид разликата помеѓу мерењето на финансиските трошоци за определени услуги и мерењеото на социјалното влијание.

⁵Родово-буџетска анализа на социјалната заштитата и активните политики на вработување во РМ, МТСП

Во измените во програмата за субвенции и парична помош за храна на сиромашни семејства, и покрај економскиот раст, всушност вредноста на субвенциите и помошта за храна била намалена. Со тоа забележан бил пад на реалниот приход кај корисниците т.е. сиромашните семејства. Родово разделената анализа на оваа состојба покажала дека помеѓу домаќинства корисници на овие субвенции најпогодени биле жените и девојчињата, истакнувајќи повисоко ниво на недоволна исхрана кај девојчињата на претшколска и школска возраст. Исто така таквото ниво на намалената исхрана довела и до намалување на тежината на новородените бебињата кај мајките со понизок приход.

4. Родово разделена анализа на јавните приходи

Клучно прашање: Колку данок плаќа поединецот, односно домаќинството и дали даночните олеснувања различно се распределуваат за мажите и жените?

Со оваа алатка се истражува приходната страна на буџетот, односно ги анализира директните и индиректните даноци како извор на приход на буџетот. Целта во овој случај е да се спроведе родово разделена анализа на данокот.

Даночните политики различно влијаат на различните категории даночни обврзници (мажите и жените). На пример, воведувањето на рамен данок. Заради постојните разлики во платите меѓу жените и мажите, понискиот процент на учество на жените на пазарот на трудот и поголемиот процент на жени на послабо платени работни места, жените просечно имаат помал приход од мажите. Следствено, повеќе мажи ќе имаат корист од воведување на рамен данок. Од друга страна повеќе жени би имале корист од зголемување на минималната плата. За ваквата анализа се потребни податоци за приходните и расходните матрици кој можат да се добијат од анализите на

домаќинствата. Ограничувањето на оваа анализа е во тоа што претпоставува подеднаква распределба на приходот во домаќинствата што во многу студии се покажува како неточна.

Во Велика Британија, Женската буџетска група била фокусирана на даночните помагања-поддршка, сиромаштијата, пензиите, комбинирањето на работата и домашната грижа, еднаквите плати и продуктивноста. Следните работи биле направени како резултат на деталните анализи на состојбите во одредени области во кои е вклучено родовото буџетирање:

- Можност за добивање на даночен-државен кредит(помош) кој овозможува брачните двојки да ги делат работните часови на работа и да посветатат време за грижа и одгледување на децата. Со тоа што разликата под одредено ниво на годишен приход ја надоместува државата. Во овој случај двата родители се грижат за одгледувањето на децата.
- Можност за добивање на даночен – државен кредит за родителот чие време е посветено на одгледување на детето/децата. Државата го плаќа трудот на родителот кој се грижи за децата.

Значајно е да се истакне дека овие промени не биле направени само со аргументот на рамноправност туку и на ефикасност и продуктивност. Анализите покажале дека во случаите кога работниците кои се поддржани со овие мерки, биле попродуктивни отколку да не добиваат никаква поддршка за грижата на децата, која во најголем број на случаи е оставена во најголем дел на мајката.

5. Родоворазделена анализа на буџетот од аспект на користење на времето

Клучно прашање: Во колкава мера буџетот се потпира на неплатената работа во домаќинствата (грижа за стари, болни лица, готвење, перење итн)? Кој што работи и како се дели неплатената работа помеѓу жените и мажите?

Родоворазделена анализа на буџетот од аспект на користење на времето, го истражува односот меѓу националниот буџет и користење на времето во домаќинството, при што се истражува времето кое е поминато на неплатениот труд. За спроведување на ваква анализа потребни се податоци од постојни анкети за користење на времето, кои треба да бидат спроведени на национално ниво од статистичките институции, како што е случај во Р.М. Имено, во 2004, Државниот завод за статистика спроведе анкета за користење на времето (и во иднина ќе ја спроведува секоја петта година), при што податоците, меѓудругото дадоа одговор и на прашањата што прават жените и мажите во нивното слободно време и колку повеќе време просечно дневно жените поминуваат на домашни активности од мажите. Податоците од оваа анкета покажуваат дека во Р.М, меѓу жените и мажите, сеуште е присутна традиционалната поделба на работите, бидејќи мажите поголем дел од времето го минуваат во платена работа, додека кај жените неплатената домашна работа одзема најголем дел од времето (според оваа анкета мажите трошат просечно 1ч. и 44 мин. дневно на домашни активности, за разлика од жените кои за истото трошат просечно 4 ч. и 51 мин.).

Политиките кои предизвикуваат оптоварување во домаќинствата/семејствата, како на пример, намалувањето на болничките услуги, предизвикува дополнително оптоварување во потребното време за грижа за болните.

Со намалување на буџетските трошоци по глава на жител во здравството од 16% во Замбија и со тоа падот на достапноста на здравствените услуги, луѓето требало да поминат многу подолг пат за да добијат третман во болниците и да набават лекови. Земајќи предвид фактот дека жените трошат повеќе време за грижата на болните членови на фамилијата, кое вклучува време за обезбедување на храна во болниците и директната грижа, нивното време било најпогодено од одлуката да се сменат трошењата во буџетот.

Со воведувањето и имплементацијата на ДСГ (Дијагностички сродни групи) моделот во Република Македонија една од значајните промени беше изедначувањето на чинење на здравствените услуги во сите здравствени установи за исти дијагностички групи и за иста комплексност. Како резултат на овие промени и кретењето на трошоците, просечното времетраење на престојот на пациентите во болница беше намалено со тоа што се зголеми домашната нега.

Анализата⁶ која беше направена во оваа смисла, покажа дека по отпуштањето од болница, негата на болните во најголем дел ја вршат женските членови на семејствата, од причина што примарната здравствена заштита, патронажната служба и домашното лекување се недоволни да ја заменат негата од членовите на семејствата. Односот на времето кое се троши за домашна нега е 5 часа на женските наспроти 2,5 часа на мажите.

Овој ангажман на женските членови не е платен и се процениува дека вреди околу 10.000 денари месечен. Така иако фондот со оваа реформа заштедува околу 34% од буџетот, ваквата поставеност на ДСГ моделот не е родово одговорна мерка од аспект на користење на времето.

6

⁶ Анализата „Повеќе нега во примарното здравство“ е изработена од центарот за истражување и креирање на политики со поддршка од Развојниот фонд за жени при Обединетите Нации (УНИФЕМ), во нрамките на регионалната програма за Родово одговорно буџетирање финансирана од Австриската развојна соработка

6. Формулирање на рамката на родово-сензитивна среднорочна економска политика

Клучно прашање: Како можат да се дефинираат родово разделените варијабли? Во кој правец се развиваат и менуваат постојните претпоставки за функционирањето на општеството, институциите и економијата?

Формулирањето на рамка на родово-сензитивна среднорочна економска политика, како пристап ја вклучува родовата перспектива во макроекономските модели. Тоа претпоставува мерење на различните родови влијанија во државните економски активности вклучувајќи ги и родово сензитивните индикатори.

Родово сензитивното среднорочно економско планирање има за цел да се воведат родовата перспектива, односно да се надмине мислењето за родово неутралната перцепција на основните економски модели. Ова се некои од начините на кои родовата перспектива може да се инкорпорира во среднорочните економски рамки, кои влијаат на идната формулација на буџетот:

- родово разделени варијабли онаму каде истите можат да се употребат;
- вклучување како на националниот така и на приходот од неплатената работа во домаќинствата.

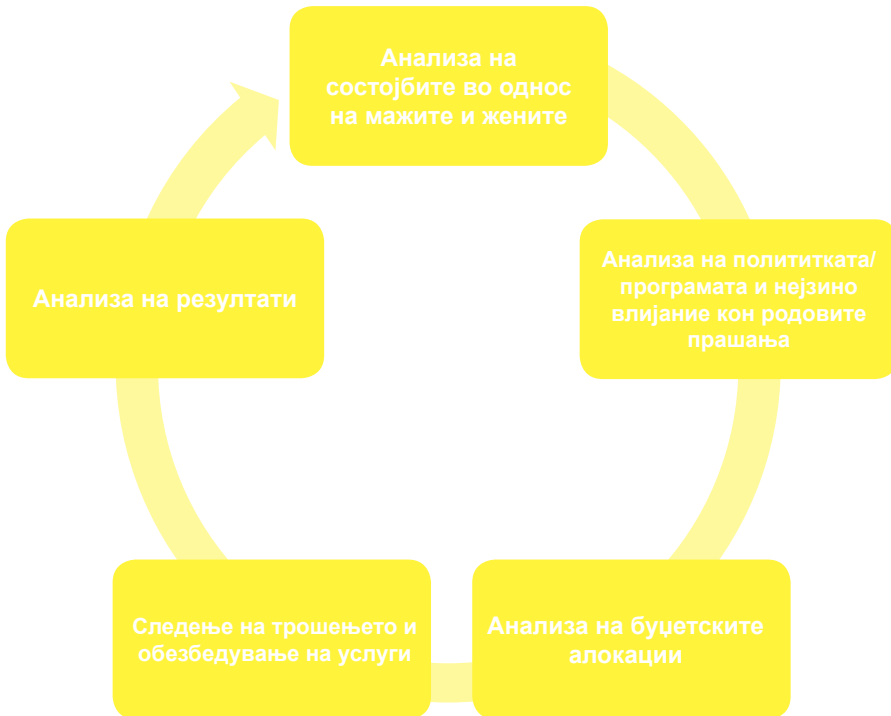
Целта на оваа алатка е родот да се интегрира во финансиските планови и економските модели, со цел да се создадат претпоставки за родово сензитивни буџетски планови, со што ќе се влијае на смалување на родовата нерамноправност. За таа цел, треба да се земе предвид и економијата на грижата и негата како економски фактор. Вклучувањето на економијата на грижата и негата како економски категории претпоставува постоење на родово разделени податоци, утврдување на националниот приход и буџетскиот приход, земајќи ги предвид неплатениот труд и промена на основните претпоставки за социјалните и институционални основи во

општеството, вклучувајќи ги оние во однос на тоа како функционира економијата.

Среднорочното економско планирање се врши на две нивоа. На општо ниво, тоа е креирање на вкупната економија, што ги вклучува следните варијабли: стапка на економски раст, буџетски дефицит, инфлација, камати и вработеност. На подетално ниво, планирањето се врши во вид на детални буџетски алокации во однос на вкупните буџетски трошоци проектирани во општото планирање. На пример, во образованието, планирањето ќе се врши врз основа на проектирањето на бројот на ученици, или во здравството, на основа на проектираниот број на пациенти во јавното здравство или бројот на посети по пациент. Овие варијабли може да бидат предмет на родова анализа.

Среднорочното економско планирање (буџетирање) е од голема важност за успешното родово одговорно буџетирање од причина што ефектите од некои мерки се гледаат на среден и долг рок. Повеќе искуства покажуваат дека намалувањето на стапката на фертилитетот кај жените преку зголемувањето стапката на образованоста ќе даде значителен ефект на подолг период т.е. додека жените се во можност да останат бремени. Затоа е многу значајно мерките од родовото буџетирање да влезат во 3-5 годишните планови на буџетските трошоци.

КАКО ДО РОДОВО ОДГОВОРНИ ПОЛИТИКИ, СТРАТЕГИИ И БУЏЕТИ - ПРИСТАП ВО ПЕТ ЧЕКОРИ

На крај, во обид да го олесниме процесот на подготовка на родово одговорни политики, програми и буџети ви ги претставуваме најчесто користените пристапи и чекори со кој се врши процесот на креирање, следење и оценка на политиките и буџетите во јавната администрација и пошироко.

Чекорите објаснети подолу и клучните прашања кој треба да си ги поставите се едни од најчесто користените аналитички методи воспоставени од Дијана Елсон која овие методи ги развила за потребите на Британскиот Комонвелт.

Се надеваме, овие насоки ќе и помогнат на администрацијата да биде поодговорна кон родовите прашања и да биде свесна за ефектите и влијанието на политиките и буџетите врз животите на мажите и жените, сега и во иднина.

1. **Анализа на состојбите во однос на жените и мажите во дадениот сектор**

Како што и погоре беше напоменато, процесите на креирање на политиките, стратегиите, програмите и хоризонталните програми вклучително и буџетите започнува со анализа. Анализата е важен чекор кој обезбедува сите инволвирани актери да имаат добро разбирање за потребите на луѓето во државата, но и да развијат разбирање како се креираат буџетите и како се рефлектираат во политиките и програмите.

Од тие причини анализата на тековните состојби треба да се заснова на родово-разделени статистички податоци, водејќи сметка за различностите како што се етничката припадност, возраст, образование, место на живеење (регион), попреченост во развојот итн. Овие податоци можат да бидат собрани комбинирајќи ги националните развојни планови, владините политики содржани во повеќе стратешки документи, статистички податоци, истражувања, универзитети, граѓански организации, институти итн.

Во прибирањето на податоците неопходно е да се води сметка за регионалните диспаритети кој постојат во Република Македонија и состојбата на мажите и жените во тие региони.

Прашањата кои треба да ги поставите во **анализата на состојбите** се следните:

1. Дали родовите аспекти со дел од анализата на состојбите?
2. Дали анализата на состојбите дава преглед на статистички податоци за родовите прашања?
3. Кој се специфични проблеми во секторот и на кој начин ови проблеми ги засегаат мажите и жените?
4. Каде се познаваат родовите нееднаквости во секторот?
5. Која е причината за ваквите нееднаквости?
6. Кои се потешкотии и проблемите во обезбедувањето на родова еднаквост во секторот кој е предмет на анализа?
7. Кој се импликациите од родовите нееднаквости во секторот?

Бидејќи целата на овој чекор е да се препознаат нееднаквостите, родово-разделената статистика е значаен извор на информации која ги одразува, но без притоа да ги наведат причините за таквата состојба. Оттука, исклучително важен чекор во креирањето на политиките и стратегиите на институции е тие да се темелат на солидни квантитативни податоци подделени по род, секогаш вклучувајќи и соодветна квалитативна анализа во толкувањето на таквите состојби.

Оттука, родовите прашања треба да претставуваат интегрален дел на било која владина или ресорска анализа.

2. Анализа на политиката/програмата и нејзиното влијание кон родовите прашања

Вториот чекор се однесува на анализа на владините политики, стратегии и програми во определен сектор, кои можат да влијаат позитивно, негативно или неутрално кон родовите нееднаквости.

Токму во тој контекст се поставува прашањето какви активности се преземаат во насока на справување со постоечките нееднаквости и дали предложените стратегии се обидуваат да

се справат со овие нееднаквости, идентификувани со анализата на состојбите.

Прашањата кој треба да ви помогнат во идентификување на родовите аспекти во **политиките, стратегиите и програмите** се следните:

1. Дали потребите и интересите на мажите и жените, вклучувајќи ги и проблемите со кој се соочуваат се подеднакво земени предвид во креирањето на политиката, стратегијата или програмите на институцијата?
2. Дали е направена проценка на влијанието на тоа кој ќе ја има крајната корист или придобивка од политиките, стратегиите и програмите и на кој начин?
3. Какви се промени може да се предложат во тековните програми, за да се подобри положбата на одредени категории групи/ мажи и жени?
4. Во која мерка целите на политиките и програмите во определен сектор соодветствуваат на дефинираните проблеми во програмите, односно дали во дефинирањето на проблемите се земени во предвид родовите разлики?
5. Какви интервенции се преземаат за да се надминат тие проблеми?
6. Дали оние кој ги преземаат тие интервенции ги разбираат родовите нееднаквости и се сензибилирани за овие прашања?
7. Доколку во имплементацијата на политиките и програмите е инволвирана нова технологија дали ќе го зголеми товарот на жените или ќе го олесни?
8. Дали е потребна дополнителна обука?
9. Дали се потребни афирмативни мерки кој ќе обезбедат подеднакви придобивки и за жените?

Во овој чекор важно е да се земе предвид поширокиот контекст на состојбите, а не само онаа во определениот сектор.

Во контекст на родовото буџетирање овде вниманието треба да биде насочено кон делот “активности” дефинирани во стратешките планови и владините програми за работа. Тие ги претставуваат интервенциите кој понатаму ќе се преземат и буџетираат. Затоа тие треба да бидат предмет на анализа.

3. Анализа на буџетските алокации

Во овој чекор се врши проценка дали соодветни ресурси и средства од буџетот се алоцирани да ги имплементираат родово сензитивните политики кои ќе ги адресираат проблемите идентификувани во чекор 1 и чекор 2.

Она што е неопходно во овој чекор е да се направи разлика помеѓу три категории трошоци од родов аспект: Прашањата кој можете да ги поставите во **анализа на буџетските алокации** се следните:

1. Специфични трошоци наменети за жени или мажи - овие трошоци се специфично насочени кон определена целна група (мажи, жени итн)
2. Трошоци наменети за промоција на родовата еднаквост во јавните служби: еднаква застапеност на мажите и жените во одлучувачките структури, обуки, стручно усовршување итн.
3. Генерални трошоци или трошоци - во кој се вклучени родовите прашања. Оваа категорија трошоци иако може навидум да изгледа неутрална, сепак во основа може да има различни ефекти во однос на мажите и жените.

Оттаму, во анализа на буџетите треба да се води сметка за поврзаноста на буџетот за планираната година со Годишните планови за работа на Министерствата и стратешките планови на институциите. Бидејќи, како што погоре беше направена разлика помеѓу линиско и програмско буџетирање, овие документи се еден вид на замена на целосно програмски буџет т.е. се користат за потребите на родовото буџетирање.

4. Следење на трошењето и обезбедување на услуги

Четвртиот чекор го следи начинот на кој политиката се спроведува и дали алоцираните трошоците се потрошени според планираното или постојат определени проблеми. Клучното прашање овде е не само дали средствата се потрошени, туку кој ја има крајната корист од средствата.

Прашања во овој чекор кој го олеснуваат процесот на **следење на трошоците** се следните:

1. Што се добива како резултат од имплементацијата на претходните чекори?
2. Дали средствата се потрошени како што е планирано?
3. што е испорачано и за кого?
4. кој и на каков начин ја има користа од она што било направено?

Следењето е важна алатка која обезбедува активностите да се реализираат навреме и средствата да се потрошат согласно планираното. Едновремено, обезбедува транспарентност и отчетност во процесот на трошење на средствата и реализација на активностите.

Алатките и инструментите кој се користат во процесите на следење (мониторинг) и оценка (евалуација) на политиките и програмите е исто толку важно да бидат креирани на начин што јасно ќе покажат разликите кои постојат во категоријата на корисници, мажи и жени.

Веројатно во овој чекор најлесно е воочлива потребата од целосно програмско буџетирање бидејќи со линиското буџетирање не постои директна врска помеѓу планот за реализацијата и категоријата на трошокот т.е. не е секогаш видно дали реализацијата на средствата е според планираниот трошок.

5. Анализа на резултати

Анализата на резултатите во родово буџетската анализа подразбира дали буџетот и соодветните стратегии и програми ја подобриле првичната ситуација опишана во чекор 1 и ги промовирале принципите на еднаквоста. Во суштина, ова се однесува на оценката дали политиката, стратегијата или програмата придонела кон одредени промени во однос на почетната ситуација.

Прашањата кој може да ви помогнат да ги разберете **ефектите и влијанието на интервеницијата** се следните:

1. Каково е влијанието од спроведените програми и дали обезбедува подобрен пристап на мажите и жените до економските и социјалните услуги?
2. Какви се ефектите од преземените акции во однос на намалување на сиромаштијата, особено за жените и за другите маргинализирани групи?

АНЕКС 1 БУЏЕТСКИ ЦИРКУЛАР

Образец А1

ПОДАТОЦИ ЗА БУЏЕТСКИОТ КОРИСНИК

Буџетски корисник: _____

Раздел: _____

РКБ: _____

Адреса: _____

Контакт лице: _____

Број на телефон: _____

Email: _____

Website: _____

Опис и главни функции на буџетскиот корисник
(не повеќе од 8 реда)*

Постигнати резултати во 2011 година

-
-
-

Приоритети и целиза 2012 година

-
-
-

Стратешки приоритети утврдени во Стратешкиот план (Ве молиме да приложите копија од Стратешкиот план)

-
-

* на пример: Како избраната програма за родова анализа придонесува кон еднаквите можности на жените и мажите (детално опишете го влијанието и ефектите на програмата врз статусот на мажите и жените во разните области на живеење)

Образец А2

**ДЕТАЛНИ ИНФОРМАЦИИ ЗА БУЏЕТСКИТЕ ПРОГРАМИ
КАЈ БУЏЕТСКИТЕ КОРИСНИЦИ**

Име на буџетската програма: _____

Број на буџетска програма: _____

Краток опис на буџетската програма:

Предложени индикатори на остварување или мерки за вреднување на резултатите во 2012 година:

Аутпут индикатор*:

Дефиниција на индикаторот:

Објаснување/Важност:

Пресметка:

Аутпут индикаторот по одделни години:

2011	2012	2013	2014
------	------	------	------

*Буџетскиот циркулар од 2012 година налага индикаторите да бидат родово сензитивни. Примери за родово сензитивни индикатори се посочени на страна 14 од прирачникот за подготовка на буџетски циркулар.

АНЕКС 2

ЗАКОНСКА ОСНОВА ЗА РОДОВО ОДГОВОРНО БУЏЕТИРАЊЕ

Закон за еднакви можности на жените и мажите

Собранието на Република Македонија на 13 Јануари 2012 година го донесе новиот Закон за еднакви можности на жените и мажите⁷. Со донесувањето на овој закон се унапредува прашањето на воспоставување на еднаквите можности и еднаквиот третман на жените и мажите во сите сфери на општественото живеење.

Во член 4 од Законот, во дефинициите на одделените изрази кои се употребуваат во понатамошниот текст на Законот, за прв пат во законската регулатива на Република Македонија се дефинира поимот *Вклучување на родовите перспективи во главните текови како интегрирање на родовата перспектива во секоја фаза на процесот на градење, донесување, спроведување, следење и евалуација на политики – притоа, имајќи го предвид промовирањето и унапредувањето на еднаквоста меѓу жените и мажите.*

Со внесување на ова дефиниција во Законот се обврзуват сите субјекти задолжени за имплементација на овој закон да ја интегрираат родовата перспектива и да ја унапредуваат еднаквоста меѓу жените и мажите.

Законот предвидува два вида на мерки-основни и посебни мерки за воспоставување на еднакви можности на жените и мажите, и на многу јасен и едноставен начин го пропишува начинот на усвојување и следење на овие мерки.

Во членот 5 од Законот, при дефинирањето на видовите на основни мерки во став 3 се вели дека „Основни мерки се и мерките со кои се воведува системско вклучување на еднаквите можности на жените и мажите во процесот на креирање, спроведување и следење на политиките и буџетите во

⁷ Службен весник на РМ бр.6/2012

посебните општествени области вклучувајќи го извршувањето на функциите и надлежностите на субјектите од јавниот и приватниот сектор“. Со ова одредба од Законот, законодавецот пропишува обврска за сите одговорни субјекти на локално и национално ниво за вклучување на еднаквите можности на жените и мажите во процесот на креирање, спроведување и следење на политиките и буџетите.

Во членот 7 став 1 законот укажува на привремениот карактер на посебните мерки чија што цел е да се надмине постоечката неповолна општествена положба на жените и мажите, а која е резултат на систематска дискриминација или структурна родова нееднаквост произлезена од историски и социо-културни околности. Согласно ставот 2 од овој член посебните мерки се насочени кон отстранување на пречките или давање на посебен придонес и поттикнувања заради остварување на еднакви појдовни позиции на жените и мажите, еднаков третман, балансирано учество или еднаков општествен статус, развивање на нивните индивидуални потенцијали преку кои тие придонесуваат во општествениот развој и еднакво користење на придобивките од тој развој.

Законодавецот предвидува три вида на посебни мерки: позитивни, охрабрувачки и програмски мерки и нив ги дефинира во ставот 3 од член 7 на законот.

При дефинирањето на обврските и одговорностите на субјектите одговорни за усвојување и спроведување на мерките за воспоставување на еднакви можности на жените и мажите, **во член 10** став 6 од Законот се предвидува Владата да формира интер-ресорска консултативна и советодавна група за еднакви можности на жените и мажите, составена од функционери/раководни државни службеници, претставници на граѓански организации, здруженија на работодавци, експерти, претставници на локалната самоуправа, синдикатите и други субјекти. Интер-ресорската група е должна да го промовира концептот на вклучување на родовите аспекти во генералните политики на сите јавни институции; да ја следи интеграцијата на концептот во секторските политики во соработка со социјалните партнери и институциите од поединечните области; да го следи

прогресот на хармонизација на националното законодавство со законодавството на Европската унија и европските стандарди во областа на родовите прашања; да учествува во подготовката и да дава насоки во процесот на подготовка на Стратегијата за родова еднаквост; и да ги следи периодичните извештаи од институциите. Нејзината работа ќе биде координирана од страна на Министерството за труд и социјална политика.

Органите на државната управа согласно **член 11** став 3 се **должни во рамките на своите стратешки планови и буџети да го икорпорираат принципот на еднакви можности на жените и мажите**; да ги следат ефектите и влијанието на нивните програми врз жените и мажите и да известуваат за своите преземени активности во рамките на годишните извештаи кои ги доставуваат до Министерството за труд и социјална политика и ги објавуваат на своите веб страници. Оваа обврска органите на државната управа ја спроведуваат преку координаторот и заменикот координатор за еднакви можности на жените и мажите кои ги координираат работите од надлежност на државниот орган, за воспоставување на еднакви можности.

Законот за еднакви можности на жените и мажите предвидува обврска за Министерството за труд и социјална политика, да се грижи за внесување на принципот на еднакви можности во главните текови на реорганизацијата, унапредувањето, развојот и процената на политичките процеси на сите нивоа и во сите фази на национално и локално ниво.

Во Законот за еднакви можности на жените и мажите во **член 14** став 2, предвидел обврска за единиците на локалната самоуправа, согласно која се должни во рамките на своите стратешки планови и буџети да го икорпорираат принципот на еднакви можности на жените и мажите; да ги следат ефектите и влијанието на нивните програми врз жените и мажите и да известуваат во рамките на своите годишни извештаи и да учествуваат во подготвувањето на Стратегијата за родова еднаквост во делот кој се однесува на единиците на локалната самоуправа. Инкорпорирање на принципот на еднакви можности во работата на органите на единицата на локалната

самоуправа и општинската администрација се врши преку Комисијата и координаторот за еднакви можности на жените и мажите, кои единицата на локалната самоуправа е должна да ја формира односно определи лице за координатор.

ПОИМНИК

Стратешко планирање односно среднорочно планирање е процес преку кој се определуваат приоритетите и целите кои се сметаат за најважни, се дефинираат програмите, проектите и активностите преку кои ќе се остварат дефинираните приоритети и се утврдуваат потребните средства за реализација на приоритетите преку буџетскиот процес.

Буџет претставува акт на државата со кој се предвидени сите приходи и приливи како и расходи на државата за една година.

Буџетот на РМ претставува акт на РМ со кој се предвидени сите приходи и други приливи како и расходи и други одливи на државата за една година. Се изработува за една година. Го прифаќа Собранието на РМ според посебно пропишана постапка.

Државниот буџет е значаен инструмент со кој располага владата при спроведувањето на повеќегодишната макроекономска политика, која има за цел да ја обезбеди стабилноста на јавните финансии и до го унапреди стопанскиот и општествениот развој. Основната задача при управувањето со буџетот е реализација на буџетот во рамките и за намерите за кои бил прифатен, неговото правовремено и флексибилно прилагодување на променетите фискални околности (услови), и за реализација на општествените и стопанските цели зацртани во буџетот

Буџетските барања даваат детален преглед на начините на кои буџетските корисници ќе ги распределат ресурсите по програми и проекти содржани во Стратешките планови.

Буџетските програми претставуваат главна активност или група на активности кои се извршуваат согласно обврските утврдени со закон и друга правна регулатива.

Вертикалните програми се планираат и се спроведуваат во еден ресор/министерство.

Хоризонталните програми се многу посложени и предвидуваат планирање и спроведување на повеќе потпрограми и/или проекти од страна на повеќе ресори/министерства и органи на државна управа за постигнување на една заедничка цел или програма.

Потпрограмата е активност или проект кој е составен дел од програмата.

Програмско буџетирање е прикажување на буџетските информации на начин на кој јасно се поврзуваат буџетските ресурси со крајните резултати на политиките кои се сакаат да се постигнат.

Алокација на ресурсите е преместување на материјални средства на некое друго место.

Анализа на буџетот е проценување на буџетот од страна на различни интересни групи

Буџетски дефицит е негативна разлика меѓу планираните, односно наплатените приходи и одобрените средства, односно расходи и истиот се финансира со обезбедени средства од други приливи.

Буџетски корисници се корисници од прва линија од законодавната, извршната и судската власт, фондовите, корисниците на буџетите на општините и корисниците основани со закон на кои им е доверено вршење на јавни овластувања

Буџетен суфицит- Ситуација кога приходите на владата ги надминуваат трошоците

Добро управување (good governance). Процес кој ги подобрува можностите на распределба на ресурсите и услугите на населението на фер, праведен, ефикасен и одговорен начин. Клучните карактеристики се транспарентност, мерливост и соработка.

Економска политика - Го опфаќа утврдувањето на правците и целите на стопанскиот развој и системот на мерки коишто го обезбедуваат развојот. Економската политика се состои од три елементи: цели, средства и носителите ги утврдуваат владеачките сили во општеството; средствата се различни фискални, кредитни инвестициони и др.;носителите се државните и општествените органи

Извршување на буџетот – Спроведување на усвоената буџетска политика за остварување на јавните приходи кои што ќе се користат за финансирање на определени општествени потреби.

Расходи се сите плаќања (одливи) од буџетите за одобрени намени освен отплатата на главнината на заемите.

Приходи се даноци и други задолжителни плаќања утврдени со закон, приливи кои произлегуваат од сопственост на средства (камата, дивиденда, закупнина и слично), надоместоци за дадени добра или услуги, подароци, донации, субвенции и трансфери.

Фискална (буџетска година) – Периодот од дванаесет месеци за којшто државата ги планира приходите и расходите, најчесто се совпаѓа со календарската година.

Фискална политика – Политика на оданочување, трошење и позајмување од страна на владата која се користи за да се влијае на макроекономските услови. Попустлива фискална политика се презама со намера да се стимулира краткорочниот економски растеж со зголемување на владините трошоци или намалување на приходите. Рестриктивна фискална политика, ги ограничува краткорочните побарувања со намалување на трошењето или зголемување на даноците, и најчесто се користи да се скроти инфлацијата. Владата ја спроведува фискалната политика преку буџетот.

Ребаланс на буџетот-Измена на буџетските односи, односно нивно намалување или зголемување во однос на првобитно планираниот буџет. Се изведува во текот на целата фискална година.

Род -Ги идентификува општествените односи помеѓу мажите и жените. Родот се однесува на односот меѓу мажите и жените, момчињата и девојчињата, и како тој однос е социјално конструиран. Родот е стекнат идентитет којшто е научен, се менува со текот на времето и варира во и низ културите.

Родова рамноправност-Родовата рамноправност значи праведност при постапувањето со мажите и со жените, во согласност со нивните лични потреби, праведност особено во врска со правата, придобивките, обврските и можностите. Родовата рамноправност е засегната со унапредување на личната, социјалната, културната, политичката и економската рамноправност за сите.

Родова еднаквост-Родовата еднаквост значи дека различните однесувања, аспирации, потреби на жените и мажите се почитувани, земени предвид, вреднувани и подеднакво потпомогнати. Тоа значи дека нивните права, одговорности и можности нема да зависат од тоа дали тие се родени како маж или како жена. Таа е заснована на принципите на човековите права и социјалната правда.

Родова анализа-Методологија за собирање и обработка на информации во врска со родот. Таа обезбедува податоци поделени според пол, како и разбирање на општествената конструкција на родовите улоги, и како трудот е поделен и ценет. Родовата анализа е алатка за анализа на информации со цел да осигури дека придобивките и ресурсите се ефективно и правично насочени кон жените и мажите, и успешно да се предвиди и да се избегнат какви било негативни влијанија кои развојните интервенции може да ги имаат врз жените или на односите меѓу мажите и жените. Родовата анализа се прави преку различни алатки и рамки.

Родово разделени податоци-За да се направи родова анализа, сите податоци треба да бидат разделени по пол, со цел да се овозможи мерливост на различните влијанија врз мажите и жените. Утврдувањето и подготвувањето на родовата статистика е комплексен процес кој ја надминува едноставната поделба на показателите на категориите мажи и жени. Родово разделените податоци се насочени кон прашањата кои имаат определена важност за жените и мажите и нивните различни улоги и позиции во општеството.

Родово планирање-Се однесува на процесот на планирање на развојните програми и проекти кои се родово сензитивни и кои ги земаат предвид влијанието на различни родови улоги и родови потреби на жените и мажите во целната заедница или сектор. Тоа вклучува, избор на соодветни пристапи за решавање не само на женските и машките практичните потреби, туку и идентификување на влезните точки кои ги предизвикуваат нееднаквостите помеѓу жените и мажите и за подобрување на родовата одговорност на политичкиот дијалог.

Родовата свест-Разбирање дека постојат општествено определени разлики помеѓу жените и мажите засновани на

наученото однесување, што влијае на пристапот до и контролата на ресурсите. Ова разбирање треба да се примени преку родова анализа во проектите, програмите и политиките.

Родово слепило-Неуспех да се признае дека родот е важен фактор на општествените резултати кој влијае на проектите и политиките. Родово-слеп пристап претпоставува дека полот не е влијаечки фактор во планирањето на проектите.

Родовачувствителност-Способност да се признае и да се нагласат постоечките родови разлики, прашања и нееднаквости и нивно инкорпорирање во подготовката на проектите и политиките.

Родово одговорно буџетирање-Родовото одговорно буџетирање е одраз на политичката волја и преземени чекори во постигнувањето на родовата рамноправност, со примена на практиките на вклучување на родовите перспективи во процесите на буџетирање. Тоа не имплицира само посебни буџети за жените, туку значи проценка на буџетите од аспект на родовата рамноправност и вклучување на родовите перспективи на сите нивоа во процесите на буџетирање.

Родово буџетски иницијативи- Иницијативи за процеси на родова сензибилизација на буџетите. Нивната цел е да овозможи механизми со чија помош владите, во соработка со парламентите, граѓански групи, донатори и други агенции за развој, ќе можат да ја интегрираат родовата перспектива во планирањето, креирањето и спроведувањето на буџетот.

БИБЛИОГРАФИЈА

- *Парламент, буџет и род*, подготвиле, Вехнер, Ј., и Бианима, В ИПУ, УНДП, ВБИ и УНИФЕМ (македонско издание), Скопје, 2009
- *Ka rodnom budgetiranju: vodič*, priredilla Tatjana Đurić Kuzmanović, Ženske studije i istraživanja: Futura publikacije, Novi Sad, 2007.
- *Иванова М., Водич во феминистичка и родовата терминологија*, Акција Здруженска, Скопје, 2007.
- *How to do a gender-sensitive budget analysis: Contemporary research and practice*, Debbie Budlender, Rhonda Sharp & the Commonwealth Secretariat, 1998
- *Закон за еднакви можности*, Службен весник, бр 6/2012, Скопје
- *Национален план за родова рамноправност 2007-2017*
- *Gender and Participatory Budgeting – CIPFA&DFID – Technical Brief on International Development best practice*
- *Gender Budgeting in the EU – Elizabeth Villagomez, Almenara*
- *Gender Budgets Make Cents – Understanding gender responsive budgets*, Gender Affairs Department – Commonwealth Secretariat
- *Gender Budgeting Handbook for Government of India Ministries&Departments – Case Studies of Gender Budgeting*
- *Gender Budgets Make More Cents Country Studies and Good Practice*, Debbie Budlender and Guy Hewitt, <http://www.gender-budgets.org/content/view/154/153/>
- *Budgeting for equity: Gender budget initiatives within a framework of performance oriented budgeting*, Rhonda Sharp, http://www.genderbudgets.org/component/option,com_docman/task,doc_view/gid,70/
- *“Budgeting for Women’s Rights, Monitoring Government Budgets for Compliance with CEDAW: A Summary Guide*

for Policy Makers, Gender Equality and Human Rights Advocates”, UNIFEM 2008, based on Diane Elson’s publication “Budgeting for Women’s Rights: Monitoring Government Budgets for Compliance with CEDAW” <http://www.gender-budgets.org/content/view/650/153/>

- Engendering Budgets A Practitioners Guide to Understanding and Implementing Gender-Responsive Budgets, Debbie Budlender and Guy Hewitt, <http://www.gender-budgets.org/content/view/165/153/>
- Родово-буџетска анализа на социјалната заштита и активните политики за вработување во Република Македонија, Министерство за труд и социјална политика на Република Македонија, 2010, <http://mtsp.gov.mk/WBStorage/Files/Rodova%20Analiza%20Makedonski%2023%2002%202010.pdf>
- Министерство за финансии, www.finance.gov.mk

РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

МИНИСТЕРСТВО ЗА ТРУД И СОЦИЈАЛНА ПОЛИТИКА

CIP - Каталогизација во публикација

Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

305:[336.12:354(497.7)(035)

ПРИРАЧНИК за родово одговорно буџетирање за администрацијата на Република Македонија. - Скопје : Министерство за труд и социјална политика, 2013. - 35 стр. ; 30 см Фусноти кон текстот. - Библиографија: стр. 35. - Содржи и: Анекси 1-3

ISBN 978-608-4595-29-8

а) Родово одговорно буџетирање - Македонија - Прирачници
COBISS.MK-ID 93780746